

Yaşlanan Nüfus ve Sosyo- Ekonomik Dönüşümler: Cinsiyet, Gelir, Yoksulluk

Selin PELEK Sezgin POLAT

Galatasaray Üniversitesi İktisat Bölümü

Emekçi Hareket Partisi – Alternatif bir Ekonomi Programı Sempozyumu

Amaç

- Demografik dönüşümde nüfus projeksiyonlarının ötesine geçmek
- Sosyal güvenlik rejiminin “krizi/dengesi” söylemiyle mücadele
- Yaşlılık ekonomisinde toplumsal cinsiyet
- Eşitsizlik ve yoksulluk mekanizmaları
- Yaşlı desteğinde kamusal kaynakların gidişatı

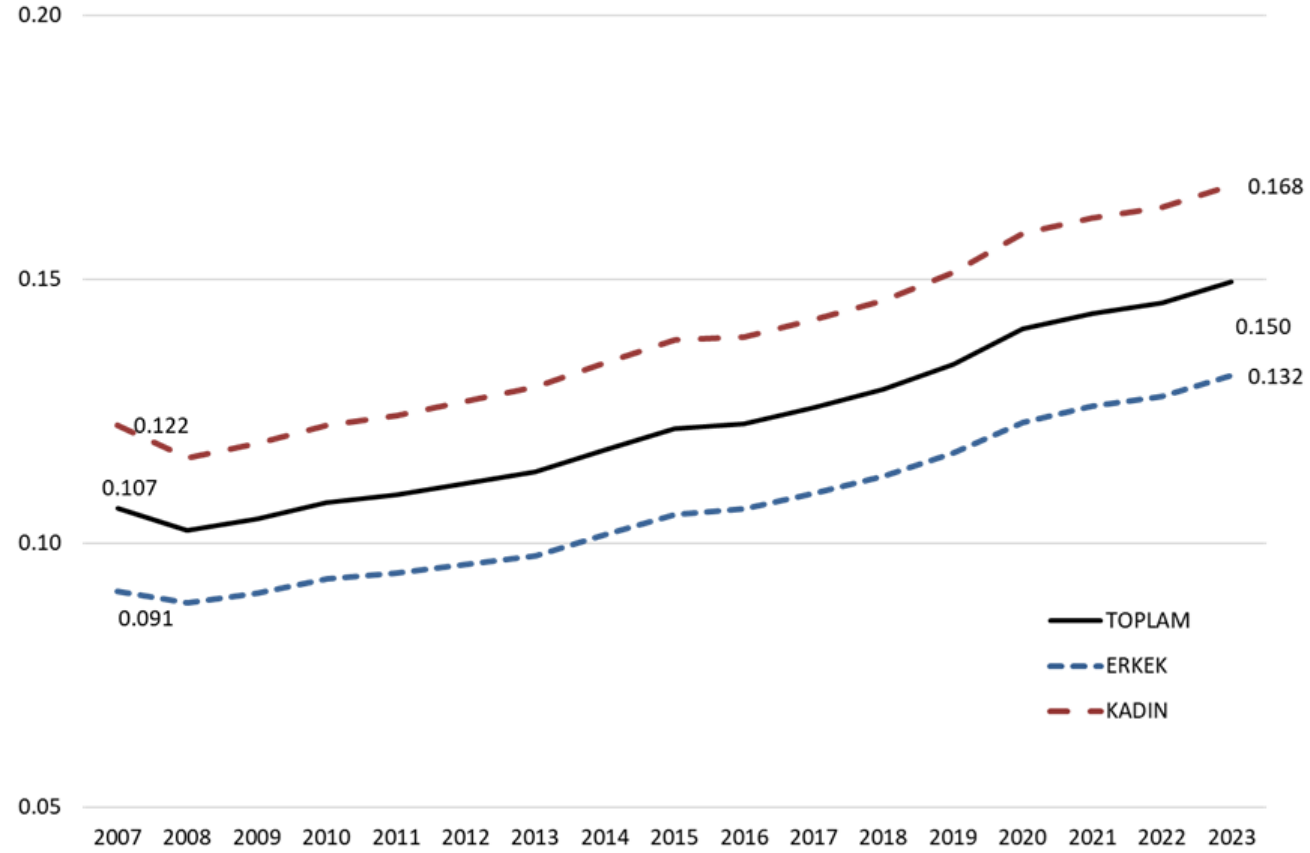
- Hızla düşen doğurganlık oranı (1,5) ve uzayan doğumda beklenen yaşam süresi (80 kadın, 74,5 erkek)
- Kapanan fırsat penceresi
- Sosyal güvende Akdeniz (Güney Avrupa) modeli (Grütjen,2009)
 - Prim ödemeye (istihdam statüsüne) dayalı sosyal haklar
 - Kapsayıcılığı kısıtlı bir sosyal güvenlik sistemi
 - Vergilerle finanse edilen genel sağlık hizmetleri
 - Sosyal yardımlarda gelir testinin olmaması ve devletin sosyal alanda düşük nüfuzu
 - Sosyal politika uygulamalarında kamu+özel kesim ile karma yapı ve merkezi olmayan, dağıtılmış sorumluluk
 - Sosyal politikaların aile ve akrabalık ilişkileri üzerinden şekillenmesi ve sosyal refahın temel unsuru olarak aile

Veri kaynakları

- SGK idari kayıtları (toplulaştırılmış data)
- TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi – mikro veri seti
- TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi – mikro veri seti

- Çalışma periyodu: 2007-2023
- Makro ve mikro düzeyde değerlendirme
- Pandemi dönemi

Bağımlılık oranı(65+/15-64)

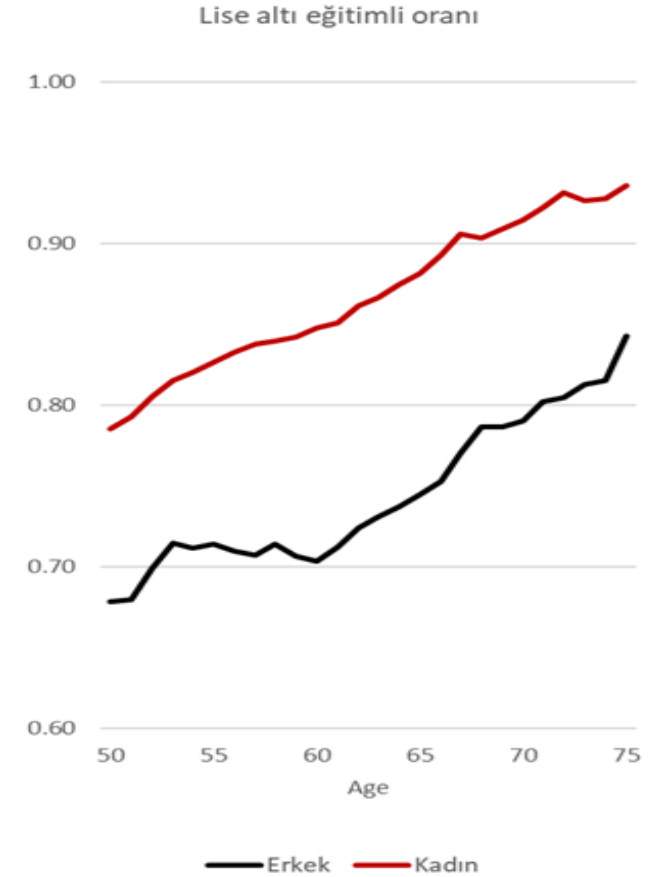
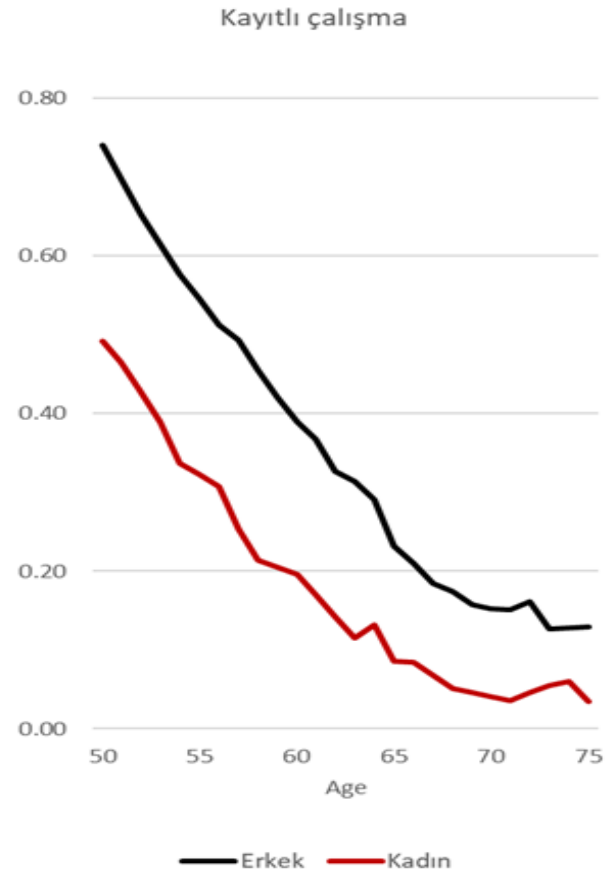
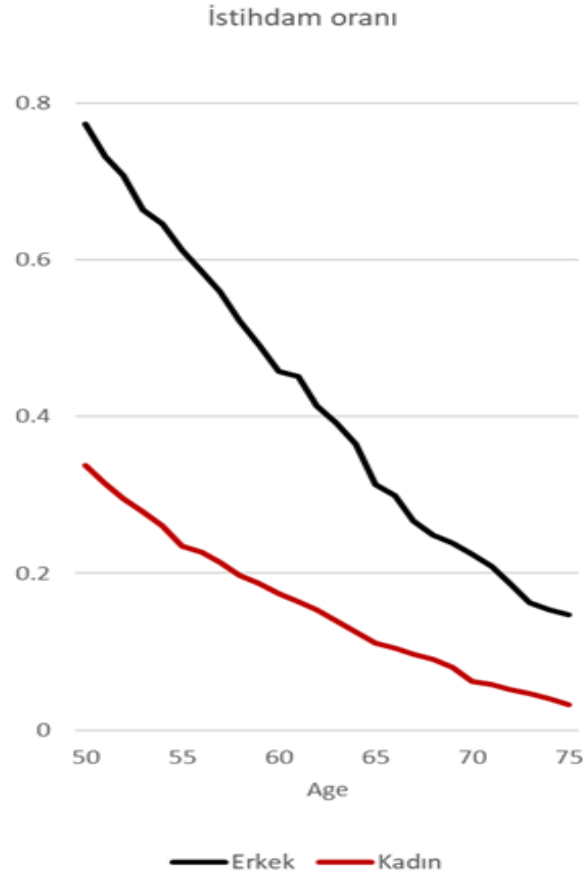
Yaşlı Nüfusun (Geçmiş) İstihdam Örüntüleri

- Emeklilik hakkına erişimde cinsiyet açığı :
60-64 yaş arası erkeklerin yüzde 81,4'ü; kadınları ise yüzde 23,2'si emekli
- 65 yaş üstü kadınlarda dul yetim aylığı alanların oranı yüzde 44
- Kadın yoksulluğu yaşlılıkta derinleşiyor.
- 65 yaş ve üzeri nüfus için erkeklerin yüzde 97'si kendine ait bir geliri olduğunu beyan ederken kadınlarda bu oran yüzde 68'e gerilemektedir (Özar ve Memiş, 2024).

Yaş ve cinsiyete göre emekli aylığı alanların oranı (%)

Yıllar	Toplam				Erkek				Kadın			
	50-54	55-59	60-64	65+	50-54	55-59	60-64	65+	50-54	55-59	60-64	65+
2007	32,0	40,3	42,2	32,9	50,8	66,7	74,5	65,7	13,2	14,9	13,1	8,1
2008	32,4	42,4	43,9	35,9	51,2	69,6	77,2	70,4	13,5	15,8	14,0	9,1
2009	32,7	44,6	46,8	38,9	51,6	72,5	81,3	75,8	13,6	17,1	15,5	10,2
2010	33,2	43,1	47,3	39,5	52,0	70,0	81,4	76,7	14,0	16,8	16,1	10,5
2011	33,6	43,9	47,6	38,8	53,0	71,0	81,2	75,4	14,0	17,2	16,7	10,5
2012	33,4	43,4	48,4	39,7	53,0	69,2	81,2	76,7	13,6	17,9	17,7	11,1
2013	32,8	43,5	49,2	40,7	52,2	69,0	81,4	78,3	13,2	18,2	18,5	11,7
2014	31,7	43,3	49,9	41,3	50,6	68,3	81,8	78,9	12,8	18,2	19,3	12,3
2015	30,8	44,7	49,2	43,0	48,7	70,4	80,0	81,2	12,8	18,8	19,9	13,3
2016	32,4	45,1	49,4	42,2	50,8	70,6	80,6	79,2	13,8	19,7	19,5	13,3
2017	31,2	43,6	51,1	44,9	48,6	68,7	82,0	83,0	13,7	18,7	21,4	14,9
2018	30,3	43,3	51,5	47,1	46,6	68,5	81,9	86,1	13,7	18,3	22,2	16,3
2019	29,5	43,3	51,7	46,8	44,4	68,5	81,7	84,9	14,2	18,4	22,6	16,6
2020	28,8	42,7	54,2	45,3	42,1	67,3	85,5	82,0	15,1	18,5	23,6	16,3
2021	24,9	42,9	52,2	48,5	35,7	67,8	81,7	86,6	13,8	18,3	23,5	18,2
2022	22,7	42,8	51,8	49,1	32,1	67,1	81,4	86,8	13,1	18,6	23,2	19,0
2023	31,3	43,3	51,6	49,8	48,6	67,5	81,2	87,8	14,1	19,0	23,1	19,8

Yaşlı nüfusun istihdam ve resmi iş akdi ile çalışma oranları ve eğitim durumu, 50-75 yaş (2017-2022)

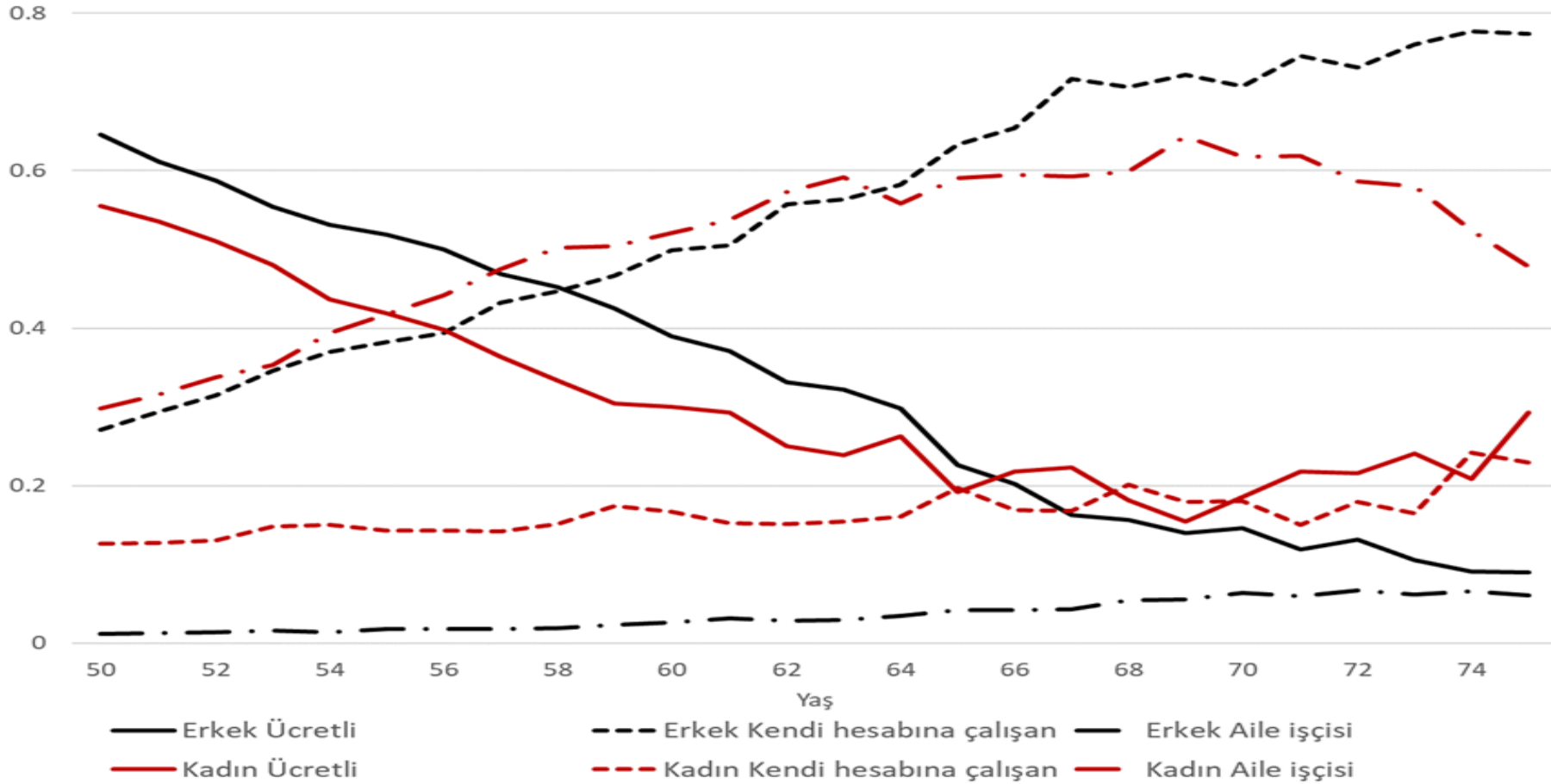
Yaş ve cinsiyete göre dul yetim aylığı alanların oranı (%)

Yıllar	Toplam				Erkek				Kadın			
	50-54	55-59	60-64	65+	50-54	55-59	60-64	65+	50-54	55-59	60-64	65+
2007	5,5	8,2	11,6	18,1	0,3	0,4	0,6	1,3	10,8	15,7	21,5	30,8
2008	5,7	8,2	11,8	20,2	0,3	0,4	0,6	1,4	11,1	15,8	21,8	34,9
2009	5,5	8,3	11,9	21,7	0,3	0,4	0,6	1,4	10,7	15,9	22,1	37,4
2010	5,5	7,9	11,7	21,9	0,3	0,4	0,6	1,4	10,8	15,3	21,8	37,8
2011	5,6	8,1	12,0	22,2	0,3	0,5	0,6	1,4	10,9	15,7	22,5	38,3
2012	5,6	8,2	11,9	22,6	0,3	0,4	0,6	1,4	10,9	15,8	22,5	39,0
2013	5,5	8,1	11,8	22,5	0,3	0,4	0,6	1,4	10,8	15,7	22,4	38,7
2014	5,5	8,0	11,8	22,7	0,3	0,4	0,6	1,5	10,7	15,5	22,4	39,2
2015	5,3	8,0	11,3	23,1	0,3	0,4	0,6	1,5	10,3	15,6	21,5	39,9
2016	5,4	7,9	11,4	23,5	0,3	0,4	0,6	1,6	10,5	15,3	21,8	40,6
2017	5,4	7,9	11,6	23,9	0,3	0,4	0,6	1,6	10,6	15,4	22,1	41,4
2018	5,4	7,9	11,5	24,4	0,3	0,5	0,7	1,7	10,5	15,3	22,0	42,3
2019	5,4	7,9	11,4	24,2	0,3	0,5	0,7	1,6	10,7	15,2	21,8	42,1
2020	5,7	7,8	11,8	23,8	0,4	0,5	0,7	1,6	11,1	15,1	22,6	41,4
2021	5,5	8,0	11,5	24,7	0,4	0,5	0,7	1,5	10,7	15,4	21,9	43,1
2022	5,5	8,0	11,6	25,2	0,4	0,5	0,7	1,8	10,6	15,5	22,1	43,8
2023	5,4	8,1	11,6	26,2	0,4	0,5	0,7	1,8	10,4	15,6	22,0	44,1

Yaşlı nüfusun (şimdiki) istihdam örüntüleri

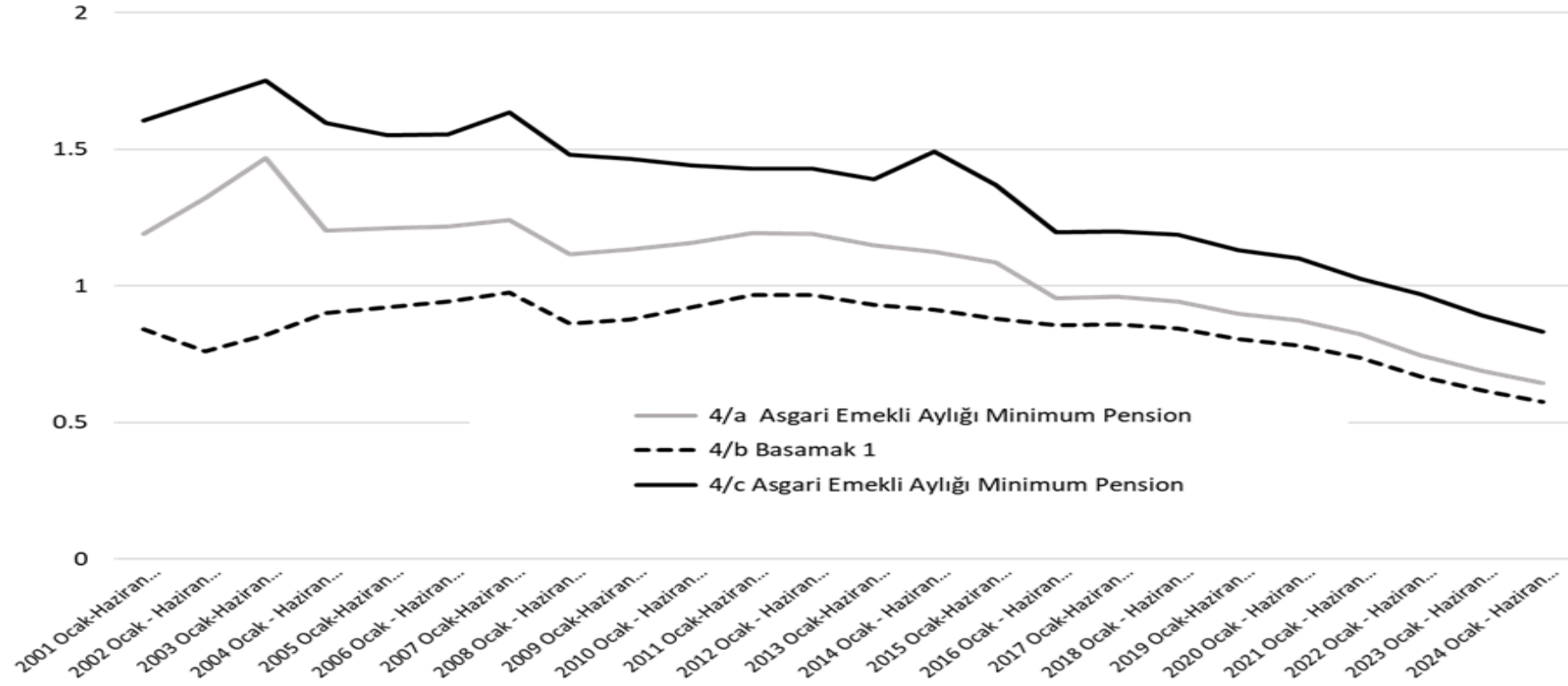
- Emeklilik sonrası çalışma
- Özellikle emekli erkekler için istihdamda geçirilen ay sayısında artış (2007: 5 ay; 2023: 7 ay)
- “Dinlenme” dönemi değil yetersiz gelirin ikame edildiği “ikinci çalışma” dönemi

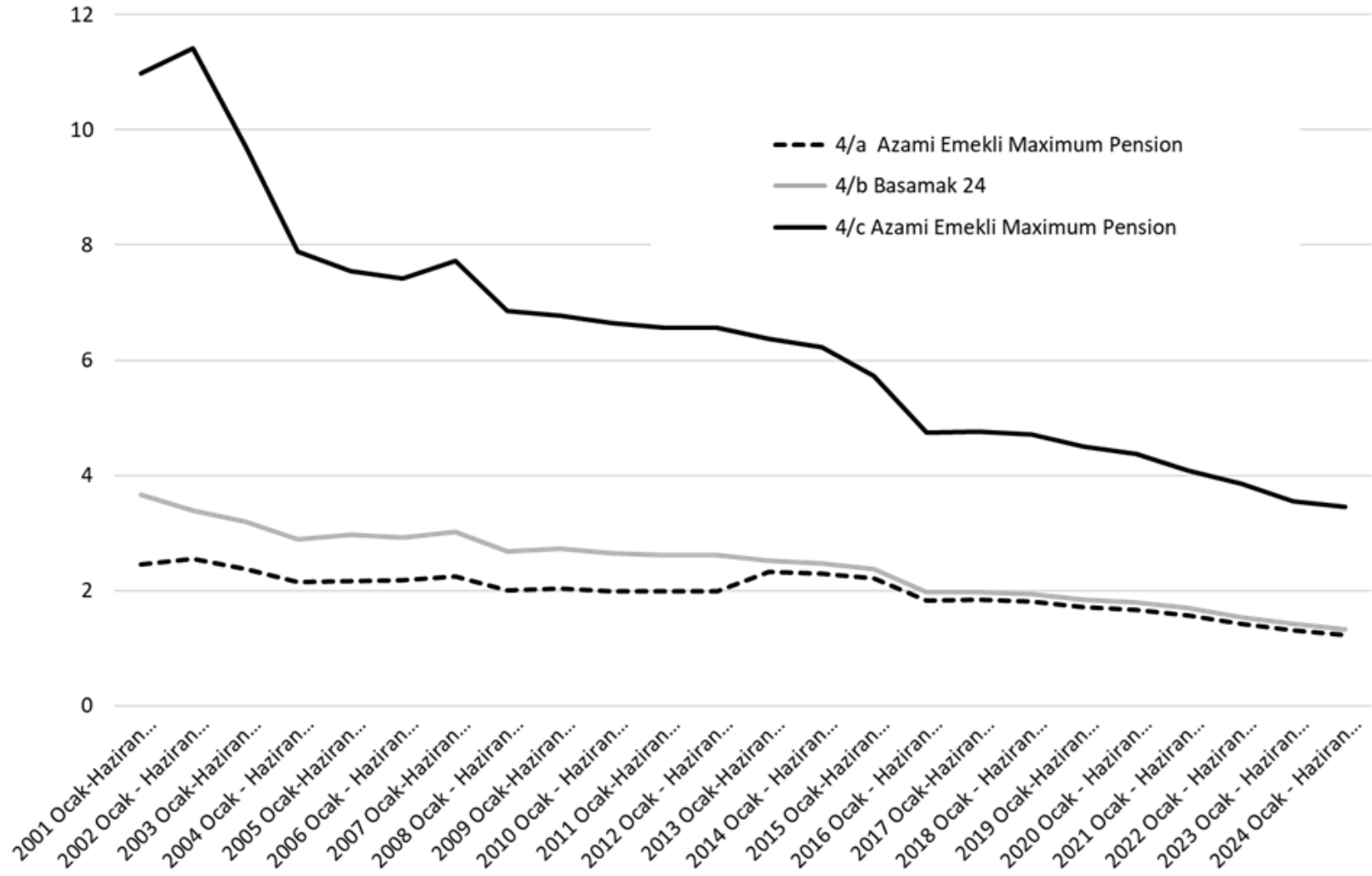
İşteki durum (50-75 yaş, 2007-2022)

Emekli Aylıklarının Seyri

- En düşük işçi emeklisi aylığı /Asgari ücret :
2001: 1,2
2024: 0,6
- En düşük memur emeklisi aylığı /Asgari ücret:
2001: 1,6
2024: 0,8
- Mutlak ve görece yoksullaşma ile asgari yaşam standardının altına itilme

Yoksulluk oranları ve yaşlı yoksulluğunda cinsiyet etkisi

- Sınır değeri: Ortanca gelirin yüze 60'ı
- 2023 yılında yaşlı yoksulluğu kadın popülasyonda yüzde 19 civarı
- Erkekler için oran çok daha düşük
- Pandemi etkisi ama öncesinde **kur şoku** etkisi
- Zayıflayan altruistic motifler/aile bağları ile sosyal transferlerin daha önemli hale gelen etkisi

Yaşlı nüfusta yoksulluk oranları

	Erkek				Kadın			
	50/54	55/59	60/64	65 ve üstü	50/54	55/59	60/64	65 üstü
2007	14.8	12.5	12.1	17.3	14.4	14.3	17.8	18.1
2008	14.8	13.6	16.1	15.2	14.1	16.8	17.9	17.4
2009	15.0	13.3	14.1	18.5	14.3	15.0	15.5	18.9
2010	13.0	13.3	12.3	17.5	14.7	13.0	14.4	18.0
2011	13.5	11.9	12.4	16.1	12.7	12.2	14.5	18.2
2012	14.2	10.8	9.3	17.8	12.1	12.9	13.7	19.8
2013	13.3	11.0	10.2	17.4	11.8	12.7	11.4	18.2
2014	12.4	11.5	10.5	18.6	12.3	11.4	14.0	18.4
2015	14.6	11.9	9.7	17.6	12.1	11.8	12.7	18.7
2016	12.4	11.5	9.9	14.7	12.6	11.8	11.1	17.0
2017	12.0	8.3	9.9	13.4	11.7	10.7	10.8	17.0
2018	14.8	10.7	10.5	14.7	13.2	10.6	11.0	18.0
2019	13.7	10.8	10.9	12.3	12.2	9.9	10.4	16.0
2020	15.1	14.9	12.0	15.8	12.8	13.3	14.2	17.7
2021	14.6	12.6	8.7	10.0	12.1	11.3	10.7	12.8
2022	14.4	13.2	9.4	12.8	13.0	11.4	11.4	15.5
2023	14.1	13.6	14.3	16.4	13.2	13.4	14.0	18.6

Gini ayrıştırması

- Sosyal transferler gelir dağılımına nasıl bir etki yapıyor?
- Shorrocks (1982) ve Lopez-Feldman (2006) ayrıştırma tekniği
- Her alt gelir kalemi için toplam gelir dağılımı ile olan korelasyon ve o gelir kalemi için yüzde 1'lik bir artışın Gini üzerindeki etkisi

Gini ayrıştırması bulguları:

Yıllar		Toplam gelir içindeki pay (%)	Bileşenlere ait Gini katsayısı	Gini katsayısı ile korelasyon	Gini katsayısı ayrıştırılması (%)	Yüzde birlik değişim etkisi
2007	Transfer öncesi gelir	81,2	0,456	0,898	82,2	0,010
	Emekli aylıkları	15,0	0,783	0,509	14,8	-0,024
	Dul ve yetim aylıkları	3,8	0,936	0,345	3,0	-0,008
	Toplam gelir		0,405			
2023	Transfer öncesi gelir	82,0	0,502	0,904	91,2	0,091
	Emekli aylıkları	14,1	0,777	0,294	7,8	-0,062
	Dul ve yetim aylıkları	3,9	0,918	0,107	1,0	-0,029
	Toplam gelir		0,409			

Bulgular

- Emekli aylıkları:
- Toplam gelir dağılımının %14-15
- Gini üzerindeki marjinal etki tahmini 2023: -0,062
- Yani en önemli sosyal transfer kalemi olan emekli aylıkları gelir eşitsizliğini frenliyor.
- Transfer öncesi gelirlerin Gini korelasyonu çok yüksek
- Emekli aylıkları dışarıda tutulduğunda Gini 0,48'e çıkmaktadır.

- Son yıllarda niceliksel olarak zayıflayan emekli ve dul-yetim aylıklarının adaletli bir gelir dağılımı ve toplumsal refah açısından yeniden düşünülmesi elzem

Sonuçlar

- Sürdürülebilirlik krizi: Sadece finansal bir aktüeryal denge değil sosyal sürdürülebilirlik sorunu
- Prim esaslı sistem karşısında formel iş piyasasının dışında kalan kadınlar
- Yetersiz gelir ve ivmelenen yoksulluk
- Eşitsizliği gidermede sosyal transferlerin artan etkisi

- Teşekkürler
- spelek@gsu.edu.tr